

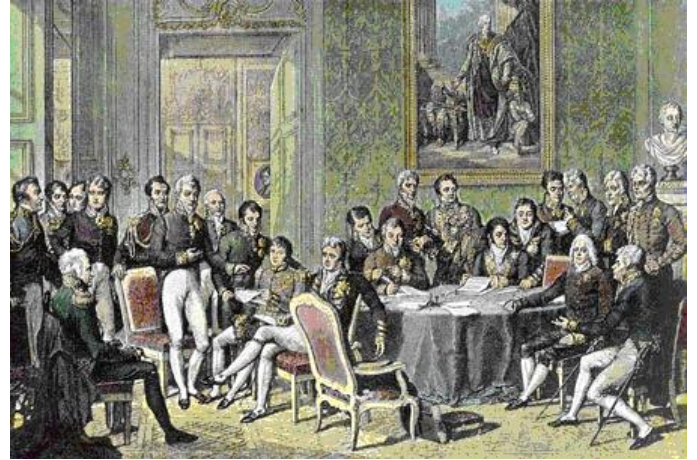
Vídeňský kongres 1815

200 let biedermeieru

Periodizace dějin je pomůcka, která nám usnadňuje orientovat se ve lhostejně plynoucím čase. Některé historické události považujeme za milníky, umožňující nám interpretovat dějiny podle jistého ideologického konceptu. Na přelomu let 2014 a 2015 takto vzpomínáme na Vídeňský kongres, který se odehrál před 200 lety.

Jedním z podstatných milníků na cestě k moderní době je Velká francouzská revoluce. Někdy se jí říká buržoazní. I když právě tento výraz byl předmětem různých ideových interpretací. Francouzská revoluce může být viděna jako vyústění osvícenství, tedy vývojového proudu myšlení. Je ale také nápadným momentem procesu sebeuvědomování si měšťanstva, nové společenské a politické vrstvy obyvatelstva. Ostatně i samotné výrazy moderna a revoluce jsou ideologickými konstrukty, jež mohou být použity s odlišnými hodnotovými znaménky v různých historických narativeness.

Francouzská revoluce byla vnímána už svými současníky jako veliká, převratná událost. A to se všemi svými ambivalencemi. Kontroverzní charakter si uchovává i s odstupem staletí, kdy hledíme na minulost přes další vlny, jejichž rytmy vnímáme jako pravidelné, a tudíž zákonité.

Vídeňský kongres, jak jej zachytil malíř Jean-Baptiste Isabey

Uspořádání Evropy po napoleonských válkách

onoho měšťanstva, jež zdánlivě na Vídeňském kongresu prohrálo.

Četné publikace a konference věnované v posledních měsících kulatému výročí připomínají bizarní atmosféru vídeňských jednání. Pokud se ale povzneseme nad striktně politologický horizont k pohledu reflektujícímu širší společenské a kulturní procesy, pak zjistíme, že právě tehdy, přibližně v době konání schůzky představitelů vítězných velmocí, se nová společenská vrstva, buržoazní živel, etablovala jako vítěz, který už předem dobyl všechny pozice – zrodil se měšťák.

Všichni revolucionáři a alternativci – a co jich následně bylo! – si měšťáka oškliví, spílají mu do šosáků, vyčítají mu bázlivé zpátečnictví, regresy ke šlechtickým manýrám, ale měšťák, blahobytně usazený v biedermeieru, je všechny přemůže, protože se úspěšněji rozmnožuje.

Biedermeier je pojem spojovaný se střední Evropou a za jeho počátek je pokládán právě rok 1815, kdy se jeho latentní přítomnost v novém politickém uspořádání Evropy mohla v plnosti projevit a vítězně šířit a prohlubovat. Nejde jen o jev kunsthistorický, týkající se designu měšťanských interiérů, je to současně i životní pocit, obraz světa, způsob života, ideologie.

Nám ve střední Evropě splývá s procesem národního obrození a je tedy vepsán do naší identity a kulturní mentality. Už 200 let nám hrozí, že utopíme všechny převratné myšlenky a ideály v zahnívajících stojatých vodách měšťácké spokojenosti a domácké pohody, češství v čechákovství. Měšťanstvo, druhdy nositel společensky převratných hnutí, revoluční živel, se z náměstí a ulic stahuje do soukromí domácností, namísto zbraní se chápe vidličky a nože a obrní se ubrouskem zastrkaným za límec. Měšťanské salony a intelektuálské kavárny – to byla jen mezipoloha ústupu z veřejného prostoru končícího v zako-

paných pozicích české hospody a nakonec privatisima gauče a televize. Nikoli nepřipadně se sociální a politické strategii, již česká většina zvolila za husákovské normalizace, říká socialistický *biedermeier*: paneláková kultura, zahrádkářský či chalupářský eskapismus a gulášový komunismus (spíš konzumismus).

Nejde o moralizování (i když k novoročnímu zamyšlení nějaká ta moralitka patří). Vývoj, či přesněji historické kontinuum, je sám o sobě lhostejný, hodnot prostý. Hodnocení činíme až se značným odstupem – a s brýlemi nějaké víry, optikou paradigmaticky předem přijatého předporozumění. A právě z tohoto odstupu vidíme, že měšťák je nesporně dějinnou silou. Má statistickou většinu, voličský potenciál, tržní moc. Je tvárný, submisivní, sugestibilní, manipulovatelný.

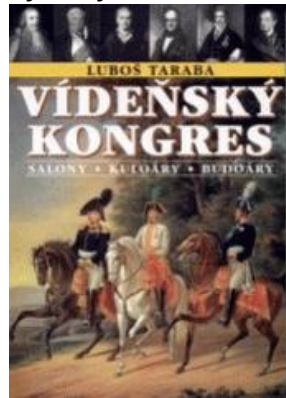
Urbánní vývoj dal buržoazii za pravdu. Venkov v podstatě zanikl, ze zemědělců se stala statisticky zanedbatelná menšina. Většina lidí žije ve městech. Město pohltilo krajinu. Měšťák se stal občanem a občan měšťákem, ať chceme, nebo nechceme.

V 19. století vyrostla měšťanstvu konkurence – dělnictvo. Jenomže průmyslový proletariát po sto letech začal slábnout, až zcela vyhynul. Jen střední stav dále bytněl, až sociologové dnes s překvapením konstatují buď, že střední vrstva vymizela, nebo se naopak tak rozšířila oběma směry, že přestalo mít smysl mluvit o nějakém středu. Zůstala jen homogenní masa – či spíše typizovaný spotřebitel, klient, koncový uživatel.

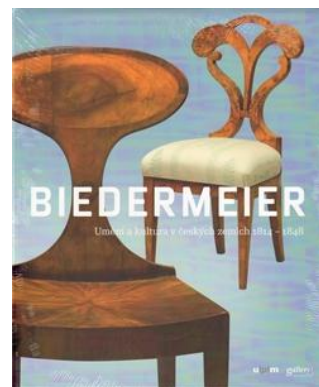
I dnešní elektronická či digitální revoluce dala tomuto vývoji za pravdu a legitimizovala individualizaci, subjektivizaci a privatizaci, k níž buržoazie vždy tíhla. Dnešní mladí jsou, zdá se, všechno, jen ne revolucionáři. Vyznávají *biedermeier*.

Můžeme se leda přít, zda ikeácký design je lepší než empírový. Jestli vlastenecká literatura národních buditelů byla umělecky hodnotnější než dnešní novoromantické odstíny šedi či novogotické severské detektivky. Jestli kuchyně Magdaleny Dobromily Rettigové byla víc *haute cuisine* než ta, kterou nabízejí dnešní televizní kuchaři. Nezasťžeme tím ale, že princip je v obou případech stejný – triumf individua, introverce a interiéru, místo revoluce involuce.

Vídeňský kongres stabilizoval poměry v Evropě na příštích sto let. Můžeme se dohadovat, zda měšťanské revoluce roku 1848 dokázaly změnit zakonzervované pořádky nebo zda bylo moudré vpustit Rusko do evropské velmocenské politiky. Některé interpretace vidí i obě světové války ve 20. století jako pokračování koncertu ponapoleonských velmocí – vedeného naneštěstí už ne gentlemanskou diplomacií a dvorskou noblesou, nýbrž technicky vyspělými zbraněmi. Politologové a historici mají v reflexi podobných výročí osvědčený nástroj k porozumění době.

Ale tvrzení, že *biedermeier* neskončil rokem 1848, jak jej periodizují kunsthistorici, ale že má své další analogie, či že snad dokonce trvá jako vítězná životní strategie převládajících vrstev obyvatelstva, je odvážné. Jeho evidence je však dnes natolik vtíravá, že si zaslouží trochu toho přemýšlení i studia. Zájemcům tedy doporučuji: Luboš Taraba. *Vídeňský kongres*. Praha: Baset, 2002; Radim Vondráček (ed.). *Biedermeier. Umění a kultura v českých zemích 1814–1848*. Praha: Uměleckoprůmyslové muzeum, 2008.

Vladimír ŠILER